

J.M. COETZEE

ROMANCININ
ROMANI

2003
—
NOBEL
EDEBİYAT
ODÜLÜ

ROMAN

Çeviri: E. EFE ÇAKMAK

❤
CAN

2.
BASKI

J.M. COETZEE
ROMANCININ
ROMANI

Elizabeth Costello: Eight Lessons, J.M. Coetzee

© 2003, J.M. Coetzee

© 2004, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Peter Lampack Agency, Inc. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2004

2. basım: Mart 2013

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Seçkin Selvi

Kapak tasarımı: Act creative

Kapak resmi: © Shutterstock

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-07-0464-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

J.M. COETZEE
ROMANCININ
ROMANI

ROMAN

2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

İngilizce aslından çeviren

E. Efe Çakmak

J.M. Coetzee'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Utanç, 2001

Petersburg'lu Usta, 2003

Barbarları Beklerken, 2006

Yavaş Adam, 2006

Michael K., 2006

Kötü Bir Yılın Güncesi, 2009

Taşra Hayatından Manzaralar, 2011

J.M. COETZEE, 1940'ta Güney Afrika'nın Cape Town kentinde doğdu. Avukat bir babayla öğretmen bir annenin oğlu olan Coetzee, Cape Town Üniversitesi'ni bitirdikten sonra Teksas Üniversitesi'nde edebiyat doktorasını tamamladı; 1972'de Güney Afrika'ya dönerek Cape Town Üniversitesi'nde ders vermeye başladı. İki uzun öyküden oluşan ilk kitabı *Dusklands* 1974'te yayımlandı. Coetzee, bu yapıtında, Vietnam'daki Amerikalılar ile Güney Afrika'da bulunan Hollandalı yerleşmeciler arasındaki koşutlukları irdeliyordu. Yazarın *Barbarları Beklerken* adlı romanı, 1980'de Güney Afrika'da büyük bir saygınlığı olan Central News Agency Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü. İngiltere'nin en saygın edebiyat ödülü olan Booker Ödülü'nü ise 1983'te *Michael K. / Yaşamı ve Yaşadığı Dönem* adlı romanıyla, 1999'da da *Utanç* adlı yapıtıyla iki kez aldı. Aynı zamanda seçkin bir deneme yazarı olan Coetzee, 2003'te Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer bulundu.

E. EFE ÇAKMAK, 1979'da İzmir'de doğdu. EUP'den (European University Project) felsefe lisansı, İstanbul Üniversitesi'nden İngiliz Filolojisi lisansı aldı. William Golding, Joseph Conrad, José Saramago gibi yazarların romanlarının yanında, süreli yayınlar için sosyal bilim alanlarında birçok makaleyi dilimize aktardı, telif makaleler ve öyküler yayımladı; çeşitli yayınevleri için editörlük yaptı. Halen *Cogito*'nun yöneticiliğini yapıyor ve akademik çalışmalarını Bilgi Üniversitesi Kültürel İncelemeler programında sürdürüyor.

İçindekiler

I. KONFERANS: Gerçekçilik	11
II. KONFERANS: Afrika'da Roman	48
III. KONFERANS: Hayvanların Yaşamları	
1. Filozoflar ve Hayvanlar	75
IV. KONFERANS: Hayvanların Yaşamları	
2. Şairler ve Hayvanlar	112
V. KONFERANS: Afrika'da İnsan Bilimleri	140
VI. KONFERANS: Kötülük Sorunu	183
VII. KONFERANS: Eros	214
VIII. KONFERANS: Kapıda	225
EK: Chandos Lady'si Elizabeth'in Francis Bacon'a Mektubu	265

I. KONFERANS

Gerçekçilik

Bir kere, başlangıç diye bir sorunumuz var, yani nasıl edip de şu bulunduğumuz yerden, ki burası da henüz hiçbir yer, karşı kıyıya gideceğimiz. Basit bir köprü sorunu bu, taş taş üstüne koyup bir köprü kurma sorunu. İnsanlar her gün bunun gibi yığınla sorun çözüyor. Çözüyorlar ve yollarına devam ediyorlar.

Nasıl olmuşsa olmuş, bu hallolmuş diyelim. Diyelim ki köprü kurulmuş ve üstünden geçilmiş, diyelim ki onu aklımızdan çıkarabiliriz. Bir önceki mekânımızı şimdi geride bıraktık. Şimdi öteki taraftayız, olmak istediğimiz yerde.

Elizabeth Costello bir yazar, 1928 doğumlu, ki bu onu altmış altı yaşında yapar, altmış yedisinden gün alıyor. Dokuz roman, iki şiir kitabı, kuşların yaşamı üzerine bir kitap, bir de gazete yazılarından derlediği bir kitap yayımlamış. Avustralyalı. Melbourne'de doğmuş ve 1951'le 1963 yılları arasında İngiltere ve Fransa'da geçirdiği dönem dışında hep Melbourne'de yaşamış, halen de orada. İki kez evlenmiş. Evliliklerinden birer çocuğu olmuş.

Elizabeth Costello'ya şöhretin kapılarını açan, bir başka romanın, James Joyce'un *Ulysses*'inin (1922) kahramanı Leopold Bloom'un karısı Marion Bloom'un ana karakter olduğu *Eccles Sokağındaki Ev* (1969) adlı dör-

düncü romanı olmuş. Son on yıl içinde çevresinde küçük bir eleştiri endüstrisi oluşmuş; hatta Albuquerque, New Mexico merkezli, üç aylık bir *Elizabeth Costello Haber Bülteni* çıkaran bir Elizabeth Costello Derneği bile var.

1995 baharında, kazandığı Stowe Ödülü'nü almak için Williamstown, Pennsylvania'ya, Altona Üniversitesi'ne gitmiş, ya da gider (buradan sonra şimdiye geliyoruz). Ödül iki yılda bir dünya çapında bir yazara verilmekte ve bu yazar eleştirmenler ve yazarlardan oluşan bir jüri tarafından seçilmektedir. Stowe ailesinin mirasıyla finanse edilen ödülü kazanana, 50.000 dolarlık para ödülünün yanında bir de altın madalya sunulmaktadır. Birleşik Devletler'deki en büyük edebiyat ödülllerinden biridir.

Pennsylvania yolculuğunda Elizabeth Costello'ya (Costello kızlık soyadı) oğlu John eşlik eder. John, Massachusetts'te bir üniversitede fizik ve astronomi dersleri vererek yaşamını sürdürmektedir, ama bu yıl birtakım özel nedenlerden ötürü çalışmaya ara vermiştir. Elizabeth'in durumu son zamanlarda biraz naziktir: Dünyanın yarısını katettiği bu zorlu yolculuğu, oğlunun desteği olmaksızın göğüsleyebilecek güçte değildir.

Geçiyoruz. Williamstown'a vardılar ve otellerine yerleştiler, küçük bir kent için şaşırtıcı derecede büyük, oldukça yüksek altıgen bir bina, dış cephesi koyu renk mermer kaplı ve içeride her taraf kristal ve ayna dolu. Odada bir diyalog başlar.

“Burada rahat edecek misin?” diye sorar oğul.

“Tabii ederim,” diye yanıtlar kadın. Oda, on ikinci kattadır ve golf sahasıyla, uzaktaki ağaçlık tepeleri görmektedir.

“Dinlen öyleyse biraz. Altı buçukta alacaklar bizi. Birkaç dakika önceden arar uyandırırım seni.”

John tam odadan ayrılacakken, annesi konuşmaya başlar:

“John, benden tam ne istiyor bunlar?”

“Bu gece mi? Hiçbir şey. Jüri üyeleriyle yemek yenecek. Fazla uzamamasına dikkat ederiz. Yorgun olduğunu hatırlatırım onlara.”

“Peki yarın?”

“Yarın ayrı hikâye. Üzgünüm ama yarın büyük gün, hazırla kendini.”

“Niye kabul ettim gelmeyi, hatırlamıyorum. Bunca sıkıntıya yok yere girmişim gibime geliyor. Töreni boş vermelerini, çeki postayla yollamalarını isteseydim keşke.”

Uzun uçak yolculuğundan sonra, ne kadar yaşlı olduğu iyice ortaya çıkmıştır şimdi. Dış görünüşüne asla özen göstermemiştir, doğal haliyle idare etmiştir uzun zaman. Ama artık bellidir, yaşlı ve yorgundur.

“Üzgünüm ama işler böyle yürümüyor anne. Parayı kabul edersen gösteriye de katılman gerekiyor.”

Başını sallar. Üstünde hâlâ havaalanında sırtına geçirdiği mavi yağmurluk vardır. Saçları yağlı, cansız görünmektedir. Bavullarını boşaltmaya başlamamıştır daha. Oğlu şimdi giderse, ne yapacaktır? Yağmurluğuyla ayakkabılarını çıkarmadan uzanacak mıdır?

Oğlu burada, yanındadır, annesini sevdiği için. Şimdi, annesinin yanında olmasaydı eğer, kadıncağızın bunca güçlük karşısında ne hale geleceğini hayal bile edemez. Yanında, çünkü onun oğludur, sevgili oğludur. Ama aynı zamanda onun eğitmeni –ne sevimsiz sözcük– olup çıkacaktır neredeyse.

John, onun bir fok gibi olduğunu düşünmektedir, yaşlı, yorgun bir sirk foku. Bir kez daha suyun üstüne çıkmaya zorlamalıdır kendisini, bir kez daha göstermelidir topu burnunda dengede tutabildiğini. Oğula düşense tatlı dille onun gönlünü yapmak, onu yüreklendirmek, bu gösteriyi kazasız belasız atlatmasına yardımcı olmaktır.

“Onların bildiği tek yol bu,” der oğul elinden geldi-

ğince nazikçe. “Sana hayranlar ve seni onurlandırmak istiyorlar. Bunun için bildikleri daha iyi bir yol yok. Sana para vermekten, adını duyurmaktan başka yolları yok. Birini yapmak için diğerini kullanıyorlar.”

Nerede alışveriş yapacağını, nerede yemek yiyeceğini, telefonu nasıl kullanacağını söyleyen broşürleri karıştırırken, aniden başını kaldırıp Ampir stili yazı masasının üzerinden, hâlâ oğlunu şaşırtabilecek gücü olan iğneleyici bakışlarından birini atar. Kiminle konuştuğunu hatırlatırcasına bakar. “En iyi yolu bu mu?” diye söylenir.

Altı buçukta oğul kapıyı çalar. Annesi hazırdır ve beklemektedir, çok kaygılıdır ama düşmanla yüzleşmeye hazırdır. Mavi elbisesiyle ipek ceketini giymiştir, kadın yazar üniformasıdır bu onun, ayaklarındaysa beyaz ayakkabılar vardır – ayakkabılarla ilgili görünürde hiçbir terslik olmamasına karşın, nedense onu Daisy Duck gibi gösterirler. Saçını yıkayıp arkaya doğru fırçalamıştır. Saçları hâlâ yağlı görünür, ama bu kez daha onurlu parlamaktadır; şimdi bir demiryolu işçisinin ya da bir araba tamircisinin saçları gibi yağlıdır saçları. Yüzünde durgun bir ifade vardır; genç bir kızda görseniz içine kapanık diyeceğiniz türden bir durgunluk. Fotoğrafçının biraz can katmak için epey uğraşmasını gerektirecek, kişiliksiz bir yüz. Oğul, tıpkı Keats gibi, diye geçirir içinden, tıpkı kayıtsız kabullenişin o büyük savunucusu gibi.

Mavi elbise, yağlı saçlar, bunlar birer ayrıntı olarak ılımlı gerçekçiliğin simgeleridirler. İnce ayrıntıları döşe, sonra bırak anlamlar kendiliğinden çıksın ortaya. Daniel Defoe'nun öncülüğünü yaptığı bir yöntemdir bu. Akıntıyla sahile sürüklenen Robinsone Crusoe, gemi arkadaşlarını görme umuduyla çevresine bakınmaktadır. Ama hiçbiri yoktur ortada. “Ne onları gördüm bir daha, ne de onlardan bir iz,” der, “üç şapka, bir kasket ve iki ayakkabı teki.” İki ayakkabı teki: Eş olmamakla ayakkabılar, ayak-

kabılıklarından feragat etmiş, sahile vuran ölüm işaretlerine dönüşmüşlerdir, köpüren denizlerin boğulan insanların ayaklarından çıkarttığı ayakkabılar. Ne büyük sözler ne de karamsarlık, yalnızca şapkalar, kasketler ve ayakkabılar.

John'un çocukluğuna ilişkin hatırladığı en eski şey, annesinin her sabah yazmak için odaya kapandığıdır. Annesi hiçbir koşulda odaya girilmesine izin vermez o zamanlar; o da talihsiz bir çocuk olduğunu düşünür, yalnız, sevgisiz. O ve kız kardeşi, kendilerine çok acıdıkları zamanlarda, kilitli kapının önünde bağdaş kurup sessizce inlerler. İnilti çok geçmeden uğultuya ya da şarkıya dönüşür, böylece kendilerini daha iyi hissederler, terk edilmişliklerini unuturlar.

Artık sahne değişmiştir, büyümüştür. Artık kapının arkasında değil içeridedir, sırtını pencereye verip oturan, saçları siyahtan griye dönen, gündün güne, yıldan yıla bomboş bir sayfaya bakan annesini seyretmektedir. Bu ne inat, diye geçirir içinden; madalyayı hak ediyor, şüphesiz, bu madalyayı da, daha birçoklarını da. Görev çağrısından öteye giden cesareti nedeniyle hak ediyor.

Değişim o otuz üç yaşındayken gerçekleşmiştir. O zamana dek annesinin yazdığı tek satırı okumamıştır. Annesine cevabıdır bu onun, dışarıda bırakılmanın intikamını almıştır. Annesi onu reddetmiştir, o da annesini. Ya da kendisini korumak için, annesinin yazdıklarını okumamayı yeğlemiştir. Daha derindeki itki bu olabilir: Onu yere serecek olan yıldırım çarpmasını savuşturmaya çalışmış olabilir. Sonra bir gün, kimseye tek söz etmeden, kendi kendine bile bir şey söylemeden, annesinin kitaplarından birini çekip alır raftan. Sonra hepsini okur, hem de orta yerde; trende, yemek masasının üstüne açıp okur. "Ne okuyorsun?" "Annemin kitaplarından birini."

Annesinin kitaplarında yer etmiştir, en azından ba-

zılarında. Kitaplarda tanıdığı başkaları da vardır; yakınında olup da tanıyamadığı daha birçokları da olmalıdır mutlaka. Cinsellik, tutku, kıskançlık ve haset hakkında, tüylerini diken diken eden bir içgörüyü yazmaktadır annesi. Kesinlikle törelere aykırıdır yazdıkları.

Annesi tüylerini diken diken eder; büyük olasılıkla diğer okurları üzerinde de benzer bir etki uyandırmaktadır. Genel anlamda, onun varoluş sebebidir bu. Bir yaşam boyu insanların tüylerini diken diken ettikten sonra, ne tuhaf bir ödül: Pennsylvania'daki bu kasabaya kadar getirip para veriyorlar ona! O hiçbir şekilde, rahatlık veren bir şey yazmamıştır ki. Hatta acımasızdır, onunkisi ancak bir kadında görülebilecek, erkeklerin çoğunlukla cesaret edemeyeceği bir acımasızlıktır. Sahi ne tür bir yaratıktır bu anne dediği? Bir fok değildir bir kere; o kadar sevimli değildir. Ama bir köpekbalığı olduğu da söylenemez. Bir kedi. Kurbanının bağırsaklarını çıkarırken, bir an durup parçalanmış karnın üzerinden soğuk sarı bir bakış atan o büyük kedilerden.

Aşağıda onları bir kadın beklemektedir, havaalanında onları karşılayan kadın. Adı Teresa. Altona Üniversitesi'nde hocalık yapmaktadır, ama Stowe Ödülü organizasyonunda her işe koşulan görevlilerden biri, bir el ulağıdır – asıl çalışma alanında da ikinci plandaki bir karakter.

Arabada öne, Teresa'nın yanına oturur, annesiye arka koltuğa. Teresa heyecanlıdır, tatlı tatlı gevezelik eder. Önünden geçtikleri yerler hakkında bir şeyler anlatır onlara, Altona Üniversitesi'nden ve tarihinden söz eder, gittikleri lokantayı anlatır. Onca laf arasında fare pençelerini çıkarıp iki ani darbe vurmaktan da geri kalmaz. “Geçen güz A.S. Byatt burada bizimleydi,” der. “A.S. Byatt hakkında ne düşünüyorsunuz Mrs. Costello?” Hemen ardından: “Doris Lessing hakkında ne düşünüyorsunuz, Mrs. Costello?” Kadın yazarlar ve politika konulu bir kitap yaz-

maktadır; araştırma dediği şeyi yazları Londra’da sürdürmektedir. John arabanın zulasında bir kayıt cihazı bulsa şaşmayacaktır.

Annesinin bu tür insanlar için söylediği bir şey vardır. Havuzbalığı der onlara. Çünkü insan onların küçük ve zararsız olduğunu düşünür, hepsi hepsi küçücük bir et parçası ister bunlar, küçüğün de küçüğü, minicik bir parça. Annesi her hafta yayıncısının eliyle bunun gibilerden mektuplar alır. Bir zamanlar hepsini yanıtlama yoluna gitmiştir: İlginiz için çok teşekkür ederim, ne yazık ki mektubunuzun hak ettiği uzunlukta bir yanıt yazamayacak kadar yoğun bir çalışma temposu içindeyim. Sonra bir dostu, ona bu mektupların özgün imza pazarında ne kadar ettiğini söyler. Bunun üzerine mektupları yanıtlamayı bırakır.

Altın renkli havuzbalıkları ölen balinanın çevresinde turluyor, saldırıp bir ağız dolusu koparmak için fırsat kolluyorlar.

Lokantaya varırlar. Yağmur çiselemektedir. Teresa onları kapıda bırakır ve arabayı park etmeye gider. Bir an kaldırımında baş başa kalırlar. “Hâlâ kaçabiliriz,” der oğul. “Çok geç değil daha, bir taksi çağırır otele gideriz, eşyalarımızı alıp devam edersek sekiz buçuk civarında hava alanında oluruz, ilk uçağa atlar döneriz. Polis gelmeden olay yerinden uzaklaşmış oluruz.”

Oğul güler. Anne güler. Programa uyacaklardır, bunu söylemeye gerek yoktur. Ama en azından kaçıp gitme düşüncesiyle oynamak zevklidir. Şakalar, sırlar, suç ortaklığı; kâh kaçamak bir bakış, kâh bir söz: Birlikte olmaktan, bir arada olmaktan anladıkları şey budur. Oğul annesinin silahtarı olacaktır, annesiye şövalye. Gücü yettiği sürece annesini koruyacaktır. Sonra zırhını giydirecektir ona, atına binmesine yardım edecek, mızrağı eline verecek ve bir adım geri çekilecektir.

Şimdi lokanta sahnesi var, konuşmanın hâkim olduğu bir sahne, geçiyoruz. Otele geri dönüyoruz, Elizabeth Costello oğlundan, tanıştıkları insanların kim olduğunu birer birer hatırlatmasını istiyor. Oğul söz dinliyor, birer birer adları ve işlerini sıralıyor. Onları ağırlayan kişi, William Brautegam, Altona'da İnsan Bilimleri Fakültesi'nin dekanı. Jüri başkanı, Gordon Wheatley Kanadalı, McGill'de profesör, Kanada edebiyatı ve Wilson Harris üzerine yayınları var. Toni dedikleri, hani Henry Handel Richardson'dan bahseden, o da Altona'dan. Avustralya konusunda uzman, zaten orada hocalık da yapmış. Paula Sachs'ı tanıyor. Kel adam, Kerrigan, o da bir romancı, İrlandalı ve şu anda New York'ta yaşıyor. Beşinci jüri üyesi, onun yanında oturan, adı Moebius. California'da ders veriyor, aynı zamanda bir derginin editörlüğünü yapıyor. Öyküler yayımlamış.

“Dip dibeydiniz hanımefendiyle,” diyor annesi, “hoş kadın, öyle değil mi?”

“Öyledir herhalde.”

Annesi bir an düşünüyor. “Ama grup olarak, sence de biraz...”

“Hafif mi diyeceksin?”

Başını sallar.

“Evet öyleler. Ağır adamlar bu tür gösterilerle uğraşmazlar. Ağır adamlar ağır meselelerle boğuşurlar.”

“Ben onlar için yeteri kadar ağır değil miyim?”

“Hayır, yeterince ağırsın. Senin kusurun bir sorun olmayışın. Senin yazdıkların henüz bir sorun olarak konmadı ortaya. Kendini bir sorun olarak ortaya koyduğün zaman, o zaman onların sahasına adım atarsın. Ama şu an için sen bir sorun değilsin, yalnızca bir örneksin.”

“Ne örneği?”

“Bir yazarlık örneği. Senin konumunda, sizin nesilden ve seninkiler gibi kökleri olan birinin nasıl yazacağının bir örneği. Bir örnek.”

2003 Nobel Edebiyat
Ödülü'nün sahibi J.M.
Coetzee, dünyanın yaşayan
en önemli yazarlarından biri
olarak gösteriliyor.

Romanın kahramanı Elizabeth Costello, yaşlanmakta olan seçkin bir Avustralyalı romancıdır. Dünyanın çeşitli üniversitelerini dolaşarak konferanslar verir. Ancak bu konferanslar, yazarın ahlakî, estetik ve felsefî sorunlarla ilgili düşüncelerinin yanı sıra kendi yaşamöyküsünden kesitler de içermektedir. J.M. Coetzee, *Romancının Romanı*'nda kurgusal yöntemlerle kurgu dışı yöntemleri ustaca birleştirerek son derece özgün bir yapıt sunuyor okuyucuya. Roman, yüzeyde, bir kadının anne, kız kardeş, sevgili ve yazar olarak yaşamının öyküsü. Ama Coetzee, asıl ustalığını, öykü anlatma sanatının derinliğinde gösteriyor. Romanın şaşırtıcı sonu ise Coetzee çapında bir yaratıcı yazarın hayal gücüne yaraşır düzeyde.

ISBN 978-975-07-0464-2

9 789750 704642